

რა არის საერთაშორისო სამართალი?*

ქეთევან ხუციშვილი

*სინამდვილეში, საერთაშორისო სამართალი
არც მითია და არც პანაცეა. ის მხოლოდ ერთ-ერთი
ინსტრუმენტი სხვებს შორის,
რომელიც ჩვენ შეგვიძლია გამოვიყენოთ
უკეთესი საერთაშორისო წესრიგის მშენებლობისთვის.¹*

რეზიუმე

საქართველოში ხშირად შეხვდებით შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სხვადასხვა დარგის სპეციალისტებს, რომლებიც აცხადებენ, რომ საერთაშორისო სამართალი არ არსებობს. ზოგიერთი კი მას შიდასახელმწიფოებრივი საჯარო სამართლის ნაწილად მიიჩნევს. საერთაშორისო სამართლის სკოლის დამაარსებელმა საქართველოში - აკადემიკოსმა ლევან ალექსიძემ მტკიცე საფუძველი ჩაუყარა ქართველი იურისტების მიერ იმ თავისებურებების ათვისებას, რომლებიც ახასიათებს საერთაშორისო სამართალს, როგორც დამოუკიდებელ სამართლის სისტემას. წინამდებარე სტატიაში მოკლედ შეჯამებულია საერთაშორისო სამართლის მნიშვნელობა საერთაშორისო თანამეგობრობისთვის და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემების ფორმირებისთვის.

შესავალი

როდესაც მე ჩავაბარე თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტზე 1990-იან წლებში, ლეგენდარული პროფესორი ლევან ალექსიძე იყო უპირობო პროფესიული, აკადემიური და პიროვნული ავტორიტეტი, რომელსაც დიდად აფასებდნენ აკადემიურ წრეებში, პრეზიდენტის ადმინისტრაციაში, პარლამენტში, სახელმწიფო კანცელარიაში და იმ დროისთვის საქართველოში აკრედიტებულ საერთაშორისო ორგანიზაციებში, რომელთა რაოდენობა ჯერ კიდევ ბევრი არ იყო. მახსოვს პირველკურსელების გაოცება, რომელთა შორის მეც ვიყავი, როდესაც უნივერსიტეტში სწავლის დაწყების პირველ დღეს, 1 სექტემბერს, ჩვენმა ლეგენდარულმა პროფესორმა ლევან ალექსიძემ ჩვენ, უნივერსიტეტში ახალმოსული სტუდენტები, საქართველოს პარლამენტში წაგვიყვანა. იქ ჩვენ მიღება მოგვიწევს და ჩვენზე წარუშლელი შთაბეჭდილება და-

*ეს გახლავთ სტატიის თარგმანი. ორიგინალი ვერსია - ინგლისურ ენაზე.

¹ ჯ. ბრიერლი, ერთა სამართალი, მე-5 გამოცემა, ოქსფორდი, 1955წ. წინასიტყვაობა - იხილეთ ნაშრომში: ენტონი ოსტ, საერთაშორისო სამართლის სახელმძღვანელო (კემბრიჯის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2007წ.), 1.

ტოვებს ზურაბ ჟვანიამ, პარლამენტის მაშინდელმა თავმჯდომარემ² და პროფესორმა, დოქტორმა ლევან ალექსიძემ, რომელიც იმავდროულად საერთაშორისო სამართლის საკითხებში საქართველოს პრეზიდენტის უფროსი მრჩეველი გახლდათ. ეს ხდებოდა პოსტსაბჭოთა საქართველოში, რომლის კანონმდებლობა ჯერ კიდევ ითვალისწინებდა სიკვდილით დასჯას, როგორც სასჯელის სახეობას. საქართველო, რომელსაც დამოუკიდებლობა სულ ცოტა ხნის წინ ჰქონდა მოპოვებული, ჯერ კიდევ არ იყო არც ევროპის საბჭოს და არც ევროპაში უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის წევრი ქვეყანა. პარლამენტის სპიკერმა და პრეზიდენტის უფროსმა მრჩეველმა შესანიშნავად განგვიმარტეს, რას ნიშნავდა საერთაშორისო სამართალი საქართველოსთვის, როგორც ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოსთვის, რომელიც იღვწოდა საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ მისი დამოუკიდებლობის აღიარებისთვის და მნიშვნელოვან საერთაშორისო ორგანიზაციებში გაწევრიანებისთვის, რათა ამით უზრუნველყო მის მიერ საერთაშორისო არენაზე სუვერენული უფლებამოსილებების სრულფასოვნად განხორციელება.

ახალგაზრდისთვის, რომელსაც სულ ახლახან შეუსრულდა 17 წელი, ეს იყო თავბრუდამხვევი დასაწყისი გრანდიოზული პროფესიისა, რომელსაც მე დავუფლეთ და ვენევი მას შემდეგ საქართველოშიც და საქართველოს ფარგლებს გარეთაც, მათ შორის ფიზიკურად საქართველოში, მაგრამ ზესახელმწიფოებრივ საერთაშორისო ორგანიზაციაში მუშაობისას.

უნივერსიტეტსა და პარლამენტში ზემოაღნიშნული ჩემი პირველი დღიდან მოყოლებული მე მუდმივად ვაწყდები შემდეგ პარადოქსს: საქართველოში, რომელიც სტაბილურად იმტკიცებს საკუთარ ადგილს საერთაშორისო საზოგადოებაში, არის მრავალი იურიტი - შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სხვადასხვა დარგში მომუშავე - რომლებიც ამტკიცებენ რომ ა) საერთაშორისო სამართალი არ არსებობს ან ბ) საერთაშორისო სამართალი რომელიმე სხვა, მაგალითად, საჯარო სამართლის ერთ-ერთი განშტოებაა. აკადემიკოსი ლევან ალექსიძე ყოველთვის მჭერმეტყველურად უპირისპირდებოდა ასეთ განცხადებებს, რომელთა საფუძველი თავის მხრივ იყო ზოგჯერ ინფორმაციის ნაკლებობა - იმ ადამიანების შემთხვევაში, ვინც საერთოდ უარყოფს საერთაშორისო სამართლის, როგორც სამართლის, არსებობას ან არასწორი შეხედულებები - იმ ადამიანების შემთხვევაში, რომლებიც, ისევ და ისევ, პროფესიული ინფორმაციის არქონის გამო არ აღიარებენ, რომ საერთაშორისო სამართალი არის სამართლის დამოუკიდებელი სისტემა.

² ზურაბ ჟვანიას, საქართველოს მაშინდელ პრემიერ მინისტრს ეკუთვნის სიტყვები: „მე ვარ ქართველი და მაშასადამე ვარ ევროპელი“, რომლითაც მან მიმართა ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეას 1999 წელს. ევროპის საბჭოში საქართველოს გაწევრიანებამ მაშინ ერთსულოვანი მხარდაჭერა მიიღო.

დღეს, როდესაც სამწუხაროდ, ლევან ალექსიძის ამქვეყნად ყოფნის გარეშე მიწვევს ლევან ალექსიძის სახელობის საერთაშორისო სამართლის ჟურნალის ხელმძღვანელობა, მე ამ სტატიას ვუძღვნი მას - საქართველოში საერთაშორისო სამართლის სკოლის დამაარსებელს და შევეცდები, ნათელი მოვფინო ამ საიდუმლოებას, კერძოდ, არსებობს თუ არა და დამოუკიდებლად არსებობს თუ არა სამართლებრივი სისტემა, რომელსაც საერთაშორისო სამართალი ეწოდება.

ამიტომ წინამდებარე სტატია წარმოადგენს მოკლე შეჯამებას იმ კომპონენტებისა, რომლებითაც მტკიცდება, რომ საერთაშორისო სამართალი არამართო არსებობს, არამედ ის არის სამართლის დამოუკიდებელი სისტემა, შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემების პარალელურად, რომელიც ჩამოყალიბდა, როგორც სამართალი საერთაშორისო სამართლის სუბიექტების - იურიდიულად ერთმანეთის თანასწორი აქტორების ურთიერთშეთანხმების შედეგად. ალბათ, დიდი უმრავლესობა იმ ადამიანებისა, ვინც გაეცნობა ამ მცირე ნაშრომს, ისედაც ეთანხმება ამ განცხადებას; ამიტომ, წინამდებარე სტატია უპირატესად გამიზნულია მათთვის, ვისაც ეჭვი ეპარება რომელიმე ამ ზემოხსენებულ კომპონენტში. სწორედ ამიტომ ამ მცირე სტატიაში ზოგიერთი საბაზისო საკითხია მოცემული, იმის წარმოსაჩენად, რომ ამ საკითხების გაანალიზება მოითხოვს მათ დანახვას უფრო ფართო ჰორიზონტიდან, ვიდრე ამას ნებისმიერი ცალკე აღებული შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემა გვთავაზობს.

თავი I: არსებობს თუ არა საერთაშორისო სამართალი?

პროფესორი ლევან ალექსიძე ამბობდა და მეც ვუმეორებ ჩემ პირველ და მეორეკურსელ სტუდენტებს, რომ ის, რომ ჩვენ გვაქვს ტელეკომუნიკაცია, ვსარგებლობთ საჰაერო მიმოსვლით, ვიღებთ ფოსტას - ეს ყველაფერი და სხვა მრავალი წვრილმანი თუ მნიშვნელოვანი საკითხი ჩვენ ყოველდღიურ ცხოვრებაში არის სწორედ დამოუკიდებელი სამართლის სისტემის დამსახურება, რომელსაც საერთაშორისო სამართალი ჰქვია. რატომ? იმიტომ, რომ ეს ყველაფერი ეფუძნება საერთაშორისო შეთანხმებებს, რომლებიც დადებულია საერთაშორისო სამართლის სუბიექტების მიერ და რომლებსაც ისინი იყენებენ ერთმანეთთან ურთიერთობაში.

ამის შემდეგ ხშირად მისვამენ კითხვას, განსაკუთრებით ის სტუდენტები, რომლებსაც გავლილი აქვთ საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიები. ეს შეკითხვა მეტნაკლებად შემდეგნაირად უღერს: კი მაგრამ, თუკი ძლიერ სახელმწიფოებს შეუძლიათ შეცვალონ საერთაშორისო სამართალი საკუთარი ნებასურვილის მიხედვით ან შეუძლიათ არ შეასრულონ მისი მოთხოვნები, მაშინ საერთაშორისო სამართალი ისეთი პატარა სახელმწიფოებისთვისაც არსებობს, როგორიც საქართველოა?

საბედნიეროდ, ეს შეკითხვა მხოლოდ სემესტრის დასაწყისში ისმის მანამ, სანამ გავივლით საერთაშორისო საჯარო სამართლის შემადგენელ სხვადასხვა საგანს იმ საგზაო რუკის მიხედვით, რომელიც პროფესორმა ლევან ალექსიძემ შეადგინა და ლაკონურად მაგრამ ყოვლისმომცველად ჩამოაყალიბა თავის წიგნში „თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი“.³ როგორც მარტი კონსკენიემი ამბობს მისი ნაშრომის „ბოდიშის მოხდიდან უტოპიამდე“ ხელახალი გამოცემის წინასიტყვაობაში, „ის, თუ როგორ განიმარტება და გამოიყენება საერთაშორისო სამართალი, ასახავს დღესდღეობით არსებულ ძალაუფლების ძალზედ უთანასწორო გადანაწილებას, მაგრამ იმავდროულად იძლევა საპირისპირო პოზიციის დაკავების და ექსპერიმენტირების შესაძლებლობას. ის შეიძლება გამოყენებული იქნას როგორც ჰეგემონიის მხარდასაჭერად, ისე მასთან დასაპირისპირებლად ... მოსაზრებები, რომ „თავიდან მოვიშორეთ“ საერთაშორისო სამართალი, მე მეჩვენება გულუბრყვილოდ და თეორიულად. გულუბრყვილოდ იმიტომ, რომ საერთაშორისო საკითხებზე მუშაობა ყოველთვის ბოლოვდება მათი „ლეგალიზებით“, რათა მათი აღწერა და გაანალიზება შეიძლებოდეს სამართლებრივი ცნებების და კატეგორიების გამოყენებით.“⁴ მე ვერ ვიხსენებ თუნდაც ერთ შემთხვევას, რომ კურსის ბოლოს სტუდენტებს, რომლებმაც სრულყოფილად შეისწავლეს „საერთაშორისო საჯარო სამართლის“ კურსი, არ ეთქვათ, რომ საერთაშორისო სამართალი სწორედაც რომ მცირე სახელმწიფოებისთვის არის, რამეთუ ის სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობების თანასწორ საწყისებზე დამყარების შესაძლებლობას იძლევა.

შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემის სპეციალისტები შეიძლება, მიიჩნევდნენ, რომ საერთაშორისო სამართალი არ არსებობს იმ მოტივით, რომ შიდასახელმწიფოებრივი სამართლისთვის დამახასიათებელი აღსრულების მკაფიო მექანიზმის არქონასთან ერთად ის უფრო ინსტრუმენტია საერთაშორისო არენაზე არსებული მძლავრი მოთამაშეების ხელში, რომლებიც განსაზღვრავენ საერთაშორისო სამართლის მიზნებს და ბედს. რას ვიზამთ, მივუბრუნდეთ ისევ მარტი კონსკენიემის: „თუ ... ყველა სამართალი „პოლიტიკაა“, მაშინ შეიძლება ითქვას, ყველა პოლიტიკა საზოგადოებისთვის ცნობილი შეიძლება გახდეს და ამოქმედდეს, მხოლოდ როგორც „სამართალი“, მათ შორის, ისეთი სამართალი, რომელიც ზოგიერთ სუბიექტს აძლევს თავისუფლებას, გადაწყვეტილება მიიღოს თავისი ინტერესებიდან გამომდინარე. კითხვა ის კი არ არის, ვიმოქმედოთ თუ არა სამართლის მიხედვით, არამედ რომელი ან ვისი სამართლით უნდა ვიმოქმედოთ.“⁵

³ ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი (განახლებული და შევსებული გამოცემა), საერთაშორისო სამართლის პროფესორ ქეთევან ხუციშვილის რედაქციით (თბილისი, „იურისტების სამყარო“, 2014წ.)

⁴ მარტი კონსკენიემი, „ბოდიშის მოხდიდან უტოპიამდე“ (კემბრიჯი, კემბრიჯის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2019წ.), xiv.

⁵ მარტი კონსკენიემი, „ბოდიშის მოხდიდან უტოპიამდე“ (კემბრიჯი, კემბრიჯის უნი-

საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ პროფესორმა ლევან ალექსიძემ დააფუძნა საქართველოს საერთაშორისო სამართლის სკოლა. ასრულებდა რა გადამწყვეტ როლს საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენაში და თანამედროვე საქართველოს სახელმწიფოებრიობისთვის სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნაში, მან საბჭოთა კავშირის დაშლისთანავე შეუქმნა შესაძლებლობა ქართველ იურისტებს, ესწავლათ და ეკვლიათ საერთაშორისო სამართალი. მისი ფასდაუდებელი გამოცდილებიდან გამომდინარე, რომელიც შეძენილი ჰქონდა როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის გარეთ, ის აშენებდა სამართლებრივ საფუძველს საქართველოს განვითარებისთვის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში, ევროპის საბჭოში, ევროპაში უსაფრთხოების და თანამშრომლობის ორგანიზაციაში და ა.შ. ამისთვის კი საჭირო იყო, საქართველოს ეჩვენებინა, რომ მას შეუძლია სამართლის მოთხოვნების შესრულება. რომელ სამართალთან უნდა მომხდარიყო საქართველოს შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი სისტემის სწორება? მაგალითად, მოეთხოვებოდა საქართველოს სხვა სახელმწიფოებზე, დავუშვათ, რომაულ-გერმანული სამართლის სისტემის რომელიმე სახელმწიფოზე უკეთესი კანონმდებლობის ქონა? თუ საქართველოს სამართალი უნდა შეფასებულიყო ახლად დამოუკიდებლობაშეძენილი სახელმწიფოების კანონმდებლობებთან შედარებით, რომლებიც თავად მიიღებდნენ სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობის თანასწორი წევრობისკენ? ცხადია, არცერთი ამ ზემოთ ჩამოთვლილთაგან. სამართალს, რომელიც ამ მიზნებისთვის უნდა გამოყენებულიყო, ეწოდება მარტივად „საერთაშორისო სამართალი“. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მიერ შესასრულებელი ვალდებულებები რიგ შემთხვევაში გამომდინარეობდა „საყოველთაო“ საერთაშორისო სამართლიდან, ზოგ შემთხვევაში კი - „რეგიონული“ საერთაშორისო სამართლიდან.⁶ ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით საშური იყო, რადგან 1996 წლის 14 ივლისს საქართველომ განაცხადა ევროპის საბჭოში განვითარების სურვილი⁷, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ორგანიზაციაა არამარტო წმინდად სახელმწიფოთაშორისი ურთერთობების თვალსაზრისით, არამედ იმისთვისაც, რათა ქვეყნის „იურისდიქციის ფარგლებში მყოფი ყველა პირისთვის უზრუნველყოფილი იყოს კონვენციით ... განსაზღვრული უფლებები და თავისუფლებები“.⁸ მრავლად

ვერსიების გამომცემლობა, 2019წ.), xiv.

⁶ უფრო დაწვრილებით იხილეთ: ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი (განახლებული და შევსებული გამოცემა), საერთაშორისო სამართლის პროფესორ ქეთევან ხუციშვილის რედაქციით (თბილისი, „იურისტების სამყარო“, 2014წ.), 12.

⁷ იხ. საპარლამენტო ასამბლეა, დასკვნა 2009 (27 იანვარი 1999წ.) საქართველოს განაცხადი ევროპის საბჭოში განვითარებაზე <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16669> (ბოლოს ნანახია 10.10.2019).

⁸ კონვენცია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ, რომი, 4. XI.1950, მუხლი 1: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.

არიან შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სპეციალისტები, რომლებიც უყოყმანოდ უთითებენ ხოლმე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ან, როგორც ხშირად უწოდებენ მას, „სტრასბურგის სასამართლოს“ გადაწყვეტილებებზე და ამით ემუქრებიან შიდასახელმწიფოებრივ სამართლის გამომყენებელ აქტორებს, როდესაც უკმაყოფილონი არიან შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემით ან მისი გამოყენებით. ეს კი მხოლოდ იმის წყალობითა არის შესაძლებელი, რომ 1999 წლის 27 აპრილს საქართველო გახდა ევროპის საბჭოს 41-ე წევრი⁹ და დაიწყო საკუთარი კანონმდებლობის შესაბამისობაში მოყვანა (რეგიონული) საერთაშორისო სამართლის მოთხოვნებთან.

საინტერესო განმარტებას იძლევა ჯ.გ. სტარკი (QC - დედოფლის მრჩეველი): „საერთაშორისო სამართლის დარღვევები, რომლებიც შედეგად იწვევს ომებს ... და ის, რომ საერთაშორისო სამართალი ვერ ძლევს ისეთ საყოველთაო პრობლემებს, როგორიცაა განიარაღება, საერთაშორისო ტერორიზმი და ჩვეულებრივი იარაღით ვაჭრობა, იპყრობს ყურადღებას უარყოფით კონტექსტში და ამ პრობლემების გამო საზოგადოება არასწორად ასკვნის, რომ საერთაშორისო სამართალმა განიცადა სრული კრახი.... მაგრამ შიდასახელმწიფოებრივ სამართალშიც (ანუ ადგილობრივ სამართალშიც) ხდება დარღვევები, უწესრიგობა და დანაშაულები, მაგრამ არავინ უარყოფს სამართლის არსებობას, რომელიც ყველა მოქალაქეზე სავალდებულოდ ვრცელდება. ზუსტად ასევე, ომების და შეიარაღებული კონფლიქტების გაჩაღება სახელმწიფოებს შორის სულაც არ იწვევს დასკვნას, რომ საერთაშორისო სამართალი არ არსებობს“.¹⁰

ვინაიდან საქართველო იღვწის საერთაშორისო არენაზე საკუთარი პოზიციის განმტკიცებისკენ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან უფრო დაახლოებისკენ, როგორიცაა ნატო (NATO) და ევროკავშირი (EU), ამ მიზნებთან შესაბამისობაში მყოფი კანონმდებლობის მიღება და შესრულება საქართველოსთვის პრიორიტეტს წარმოადგენს. თუ საქართველოს სუვერენული განზრახვა ფართო საერთაშორისო საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ქცევაა და არის გარკვეული სტანდარტები, რომლებიც ამ მიზნით საჭიროებს საქართველოში დანერგვას, მაშინ რომელი სამართალია, თუ არა საერთაშორისო სამართალი, რომელიც გამოყენებული უნდა იქნას საქართველოს სამართლებრივი ბაზის და პრაქტიკის შესადარებლად?

pdf%23page=9 (accessed: 30.10.2019).

⁹ იხილეთ <https://www.coe.int/en/web/portal/georgia> (ბოლოს ნანახია: 30.10.2019).

¹⁰ ჯ.გ. სტარკი, შესავალი საერთაშორისო სამართალში, მე-10 გამოცემა (ლონდონი, ბათერვორთ, 1989წ.), 17.

თავი II: არის თუ არა საერთაშორისო სამართალი ნამდვილი სამართალი?

საერთაშორისო სამართალი მოქმედებს საყოველთაოდ აღიარებული ზოგადი პრინციპების¹¹ და სხვადასხვა წყაროების¹² მეშვეობით. ჯერ კიდევ თითქმის ასი წლის წინ ჩარლზ გ. ფენვიკი თავის წიგნში „საერთაშორისო სამართალი“ ამბობდა, რომ „საერთაშორისო სამართალი არის სამართალი, რომელიც არეგულირებს ურთიერთობებს სახელმწიფოებს შორის. ის განსაზღვრავს უფლებებს, რომლებიც აქვთ სახელმწიფოებს და ადგენს ამ უფლებების შესატყვის მოვალეობებს. მის მიერ დადგენილი ქცევის წესები, უპირველეს ყოვლისა, ვრცელდება კოლექტიურ სუბიექტზე, რომელიც საერთაშორისო სამართალში აღიარებულია სახელმწიფოს იურიდიული ბუნების მქონედ. მეორე მხრივ, ყოველ ცალკეულ სახელმწიფოს აქვს თავისი შიდა სამართალი, რომელიც სათავეს იღებს სახელმწიფოს სუვერენული ხელისუფლებიდან და ადგენს წესებს სახელმწიფოს მმართველობის ორგანიზაციის და ფუნქციონირებისთვის ...“¹³

სანამ საერთაშორისო სამართლის წყაროებს შევხებით, მიზანშეწონილია, აღინიშნოს საქართველოში გადაწყვეტილების მიმღების პირების პოზიცია ქვეყნის სამართლებრივი ბაზის ჩამოყალიბების პროცესში, როდესაც საქართველომ აღიდგინა დამოუკიდებლობა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ: 1991 წლის აპრილის დასაწყისში საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ დაავალა საქართველოს უზენაესი საბჭოს წევრს ლევან ალექსიძეს და მაშინდელ იუსტიციის მინისტრს ჯონი ხეცურიანს აქტის შედგენა 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმის შედეგების საფუძველზე, რომელშიც ასახული იქნებოდა საქართველოს მოსახლეობის ურყევი და ერთიანი ნება ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენისა. საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტში დაფიქსირდა რიგი უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმები, მათ შორის საერთაშორისო სამართლის, როგორც უმაღლესი სამართლებრივი წყაროს პრიმატი საქართველოში, რასაც ათწლეულების განმავლობაში ამტკიცებდა და ასახავდა ლევან ალექსიძე თავის ნაშრომებში. აქტის თანახმად, საერთაშორისო სამართლის პრიმატი საქართველოს რესპუბლიკის კანონმდებლობასთან მიმართებაში გამოცხადდა საქართველოს

¹¹ უფრო დაწვრილებით იხილეთ: ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი (განახლებული და შევსებული გამოცემა), საერთაშორისო სამართლის პროფესორ ქეთევან ხუციშვილის რედაქციით (თბილისი, „იურისტების სამყარო“, 2014წ.), 41-75.

¹² უფრო დაწვრილებით იხილეთ: სამანტა ბესსონ, ჟან დ'ასპრემონ და სხვები, ოქსფორდის სახელმძღვანელო საერთაშორისო სამართლის წყაროების შესახებ (ოქსფორდი: ოქსფორდის სამეცნიერო წყაროები საერთაშორისო სამართლის შესახებ, 2017), 1-202, 279-322.

¹³ ჩარლზ გ. ფენვიკი, საერთაშორისო სამართალი (ნიუ იორკი; ლონდონი: D. Appleton-Century Company Incorporated, 1934წ.), 75.

რესპუბლიკის ერთ-ერთ მთავარ კონსტიტუციურ პრინციპად. შემდგომში ეს პრინციპი გაიწერა საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციის მე-6 და მე-7 მუხლებში.¹⁴ კონსტიტუციაში შეტანილი ცვლილებების შემდეგ კი მის ამჟამინდელ მე-4 მუხლის მე-5 პუნქტში ნათქვამია: *საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას ან კონსტიტუციურ შეთანხმებას, აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტის მიმართ.*¹⁵

ის სამართალი, რომლის უპირატესობასაც საქართველო აღიარებს თავის შიდა კანონმდებლობასთან მიმართებაში, წარმოქმნილია საკუთარი, დამოუკიდებელი სამართლის წყაროებიდან. ეს წყაროები განსაზღვრულია მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტში, რომელსაც ხშირად „მსოფლიო სასამართლოსაც“ უწოდებენ და რომელიც ერთ-ერთია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ექვსი ძირითადი ორგანოდან.¹⁶ სტატუტში ჩამოთვლილია სამართლის წყაროები, რომლებიც საერთაშორისო სამართლის წყაროებია: *საერთაშორისო კონვენციები, როგორც ზოგადი, ისე სპეციალური, რომლებიც ადგენს ... სახელმწიფოების მიერ ცალსახად აღიარებულ წესებს; საერთაშორისო ჩვეულება, როგორც სამართლად აღიარებული საყოველთაო პრაქტიკის მტკიცებულება; ცივილიზებული ერების მიერ აღიარებული სამართლის ზოგადი პრინციპები; ... სასამართლო გადაწყვეტილებები და სხვადასხვა ერის ყველაზე მაღალი კვალიფიკაციის მქონე პუბლიცისტების სწავლებები, როგორც სამართლის ნორმების განსაზღვრის დამხმარე საშუალება.*¹⁷

საერთაშორისო სამართლის ეს (სამართლებრივი) წყაროები ზოგჯერ შეიძლება განსხვავდებოდეს სამართლის შიდასახელმწიფოებრივ სამართალში გამოყენებული სამართლის წყაროებისგან. აქედან გამომდინარე სირთულე, რომელსაც შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის იურისტები აწყდებიან, განსაკუთრებით შესამჩნევია რომაულ-გერმანული სამართლის სისტემას მიკუთვნებულ ქვეყნებში. თუმცა, ეს ფაქტი

¹⁴ ლევან ალექსიძე, საერთაშორისო სამართალი და საქართველო ანტიკური ხანიდან დღემდე: 1957-2012 წლებში გამოქვეყნებული რჩეული ნაშრომები. რედაქტორი ქეთევან ხუციშვილი (თბილისი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2012წ.), რედაქტორისგან: 18-19. იხილეთ აგრეთვე ოქსფორდის ბიბლიოგრაფიები: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0100.xml#firstMatch> (ნანახია 19.11.2019).

¹⁵ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 4, პუნქტი 5, 24 აგვისტო 1995., #786-რს. <http://www.parliament.ge/en/ajax/downloadFile/131642/constitution-of-georgia> (ბოლოს ნანახია 19.10.2019).

¹⁶ გაეროს წესდება, ხელმოწერილია 26.06.1945, ძალაში შევიდა 24.10.1945, მუხლი 7, პუნქტი 1; აგრეთვე თავი XIV: <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-iii/index.html>.

¹⁷ მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტი, მუხლი 38, პუნქტი 1 <https://www.icj-cij.org/en/statute> (ბოლოს ნანახია 01.10.2019).

სულაც არ ართმევს საერთაშორისო სამართალს სამართლის მახასიათებლებს.

კიდევ ერთი კომპონენტი, რომელიც იწვევს დაბნეულობას ან ამყარებს მათ არგუმენტებს, ვინც არ აღიარებს, რომ საერთაშორისო სამართალი ნამდვილად სამართალია, არის ცენტრალური აღმასრულებელი მექანიზმის არარსებობა საერთაშორისო სამართალში. ვინაიდან შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის პრაქტიკოსი მუშაკები მიჩვეული არიან სამართლის აღსრულების მკაფიო მექანიზმების არსებობას, რომლებიც თავის მხრივაც არცთუ თუ ყოველთვის მუშაობენ კარგად ან სამაგალითოდ თვით შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემაში, ისინი არმტკიცებენ, რომ ასეთივე აღსრულების მექანიზმების გარეშე საერთაშორისო სამართალი არ არის ნამდვილი სამართალი. „აღსრულება არის მთავარი გამოწვევა საერთაშორისო სამართალში.“¹⁸ მაგრამ, როგორც როზალინ ჰიგინსი მიგნებულად ამბობს, „დღეს უკვე ცოტა თუ ფიქრობს, რომ საერთაშორისო სამართალი ვერ იარსებებს ეფექტური სანქციების გარეშე ან სანქციები არის საერთაშორისო სამართლის ცალკეული ნორმების არსებობის წინაპირობა.“¹⁹

როგორც ენტონი ოსტი აღნიშნავს, „მაშინ, როდესაც გაზეთებში ყოველდღიურად იწერება სხვადასხვა დანაშაულის შესახებ, საერთაშორისო სამართალი მედიის ყურადღების ობიექტი მხოლოდ მაშინ ხდება, როდესაც საერთაშორისო სამართლის ცალსახა დარღვევას აქვს ადგილი. ამან შეიძლება არასწორი შთაბეჭდილება შექმნას საერთაშორისო სამართლის ბუნების შესახებ. საერთაშორისო სამართალს არ გააჩნია მზა სანქცია მისი დარღვევის შემთხვევაში. ვინაიდან არ არსებობს საერთაშორისო პოლიცია ან ჯარი, რომელიც მყისიერ რეაგირებას მოახდენდა, საერთაშორისო სამართალს ხშირად არ მიიჩნევენ ნამდვილ სამართლად. მაგრამ ხარისხი, როგორაც თუნდაც ყველაზე განვითარებული შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემები უმკლავდება დანაშაულს, უძლებს კი მკაცრ კრიტიკას?“²⁰

ამასთან, ფენვიკი აცხადებს: „... ცხადია, საერთაშორისო სამართალი, როგორც ასეთი, სავალდებულოა სახელმწიფოს შიდა ხელისუფლების ყველა დაწესებულებისთვის და ეროვნული საკანონმდებლო ორგანოს ვერცერთი აქტი ან აღმასრულებელი ან სასამართლო ხელისუფლების ვერცერთი გადაწყვეტილება ვერ შეცვლის მისი ნორმების ძალას, სხვა სახელმწიფოებთან ამ სახელმწიფოს ურთიერთობებში.“²¹

¹⁸ ბრედფორდ ანუ, ბენ-შაჰარ ომრი, ეფექტური აღსრულება საერთაშორისო სამართალში (საერთაშორისო სამართლის ჩიკაგოს ჟურნალი, ტომი 12, #2, ზამთარი 2012წ., 375), 375.

¹⁹ როზალინ ჰიგინსი, პრობლემები და პროცესი: საერთაშორისო სამართალი და როგორ ვიყენებთ ჩვენ მას (ოქსფორდი: ოქსფორდის სამეცნიერო წყაროები საერთაშორისო სამართლის შესახებ, 1995წ.), 16.

²⁰ ენტონი ოსტი, საერთაშორისო სამართლის სახელმძღვანელო (კემბრიჯი: კემბრიჯის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2007წ.), 3.

²¹ ჩარლზ გ. ფენვიკი, საერთაშორისო სამართალი (ნიუ იორკი; ლონდონი: D.

როდესაც რუსეთის ფედერაციამ მასობრივად დააკავა და გამოაძევა საქართველოს მოქალაქეები 2006 წლის სექტემბრიდან 2007 წლის იანვრის ბოლომდე პერიოდში, საქართველომ სწორედ საერთაშორისო სამართლის საფუძველზე მიმართა სასამართლოს - ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს - და აწარმოა სახელმწიფოთაშორისი დავა რუსეთის ფედერაციის წინააღმდეგ.²² თუ საერთაშორისო სამართალი არ არის სამართალი, მაშ, როგორ დაადგინა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, რომ საქართველოს მოქალაქეების მასობრივად გამოძევება, მათი თვითნებური დაკავება და დაპატიმრება, დაკავების არაჰუმანური და დამამცირებელი პირობები და სხვა დარღვევები²³ ნამდვილად იქნა ჩადენილი რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე? ცხადია, ეს შესაძლებელი გახდა იმიტომ, რომ ა) ევროპის სასამართლომ სამართლად გამოიყენა საერთაშორისო სამართალი; ბ) ეს სამართალი გამოიყენა პატარა ქვეყანამ მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე დიდი სახელმწიფოს საწინააღმდეგოდ; და გ) მისი გამოყენებით დამდგარი შედეგი იყო პატარა ქვეყნის - საქართველოს - სასარგებლო, რომელმაც გამოიყენა ის სამართალი, რომელიც იმ კონკრეტულ ვითარებაში იყო მის ხელთ არსებული ერთადერთი სამართალი.

2008 წლის ომის შემდეგ საქართველომ დაუყოვნებლივ მიაპყრო საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლოს ყურადღება საქართველოში 2008 წელს მომხდარ საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტზე. 2008 წლის 14 აგვისტოს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლომ განაცხადა, რომ ის დაიწყებდა საქართველოში არსებული მდგომარეობის წინასწარ შესწავლას.²⁴ და ისევ, რა იყო საერთაშორისო სასამართლოს მოქმედების სამართლებრივი საფუძველი - სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოსი, რომელიც განიხილავს ფიზიკური პირის სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას საერთაშორისო დანაშაულების ჩადენის გამო - თუ არა სამართალი? და ამ სამართალს ეწოდება „საერთაშორისო სამართალი“.

თავი III: არის თუ არა საერთაშორისო სამართალი დამოუკიდებელი სამართლებრივი სისტემა?

დიქსონი აღნიშნავს, რომ „იმისათვის, რომ საერთაშორისო სამართლის რომელიმე სფერო ... სრულად გავიგოთ, აუცილებელია წინასწარ განვმარტოთ მის საფუძვლად მდებარე დაშვებები. ეს აუცილებელია საერთაშორისო სამართალში, რადგან მისი ბუნება არ არის ისეთი, რო-

Appleton-Century Company Incorporated, 19346.), 77.

²² განაცხადი 13255/07, საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ (I), 03/07/2014-ის გადაწყვეტილება, 2019 წლის 31 იანვრის დიდი პალატის საბოლოო გადაწყვეტილება.

²³ იხილეთ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680972e1b (ნანახია 20/11/2019).

²⁴ პროკურორის სამსახური, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო, წინასწარი მოკვლევის საქმიანობის ანგარიში, 13 დეკემბერი 2011წ., გვ. 18.

გორიც შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ბუნება და ბევრი დაშვება, თუ ვინ არის საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი და რამდენად საერთაშორისო სამართალი არის „სამართალი“ მოითხოვს მანამ გაანალიზებას, სანამ ვიმსჯელებთ უშუალოდ საერთაშორისო სამართლის არსებით ნაწილზე“.²⁵

ამის საპირისპიროდ, პროფესორი ლადო ქანტურია თავის წიგნში „სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი“ ამტკიცებს: „თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე საჯარო სამართალშიც შეიძლება წარმოიშვას ურთიერთობები, კერძოდ, ხელშეკრულების გზით. ასე, მაგალითად, კლასიკური საერთაშორისო სამართალი (რომელიც საჯარო სამართლის ნაწილია) თავდაპირველად წარმოიშვა როგორც თანასწორუფლებიანთა სამართალი“.²⁶

კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორი ლუის ჰენკინი ცდილობს, ნათელი მოფინოს საერთაშორისო სამართლის ბუნებას: „საერთაშორისო სამართლის ბუნების და საერთაშორისო პოლიტიკის სისტემასთან მისი კავშირის შესაფასებლად გამოდგება ანალოგიის მოშველიება (ოღონდ სიფრთხილით) შიდასახელმწიფოებრივი სამართალთან. შიდასახელმწიფოებრივი (ქვეყნის შიდა) სამართალი ... არის შიდასახელმწიფოებრივ (ქვეყნის შიდა) საზოგადოებაში არსებული შიდასახელმწიფოებრივი პოლიტიკური სისტემის გამოხატულება. ... მსგავსად ამისა... საერთაშორისო სამართალი არის მის ირგვლივ არსებული „საზოგადოების“ [და] მისი პოლიტიკური სისტემის გამოცხადება. საერთაშორისო სამართალიც არის ნორმების, სტანდარტების, პრინციპების, დაწესებულებების და პროცედურების ერთობლიობა. ... მაგრამ საერთაშორისო საზოგადოების აგებულება არის განსხვავებული.“²⁷

კიდევ ერთ ავტორს თუ მივმართავთ იმის განსაზღვრისას, თუ რა არის საერთაშორისო სამართალი, პასუხი ასეთი იქნება: „საერთაშორისო სამართალი განსხვავდება სხვა სამართლისგან, როგორიცაა შიდასახელმწიფოებრივი სამართალი და კანონთა კოლიზიის სამართალი (ანუ საერთაშორისო კერძო სამართალი). ...და ვერცერთი ქვეყნის შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა ვერ გვეტყვის, რა არის საერთაშორისო სამართლის ნორმები.“²⁸

„ცალსახაა, რომ საერთაშორისო სამართლის ბუნება განსხვავდება შიდასახელმწიფოებრივი სამართლისგან. თუ ეს გვეჩვენება მხედველობაში, მაშინ უკეთესად შევძლებთ იმ მოვლენების გაანალიზებას და შეფასებას, რომლებსაც მნიშვნელობა აქვს საერთაშორისო სამართალ-“

²⁵ მარტინ დიქსონ, რობერტ მაკკორქუოდეილ, საერთაშორისო სამართლის კაზუსები და მასალები (Blackstone Print Limited, 1991წ.), 7.

²⁶ ლადო ქანტურია, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი (თბილისი, 2011წ.), გვ. 11.

²⁷ უილიამ სლომანსონ, ფუნდამენტური მიდგომები საერთაშორისო სამართალში, მეექვსე გამოცემა (Wadsworth CENGAGE Learning, 2011), 3.

²⁸ ბაშაკ ჩალი (რედ), საერთაშორისო სამართალი საერთაშორისო ურთიერთობებისთვის (ოქსფორდი: ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2010წ.), 5.

ში, აგრეთვე თავად საერთაშორისო სამართლის შესწავლას²⁹

„ამიტომ, ძალიან მნიშვნელოვანია, საერთაშორისო სამართალს შევხედოთ, როგორც პრინციპების და წესების სისტემას, რომლებიც მოიპოვება საერთაშორისო სამართლის ფორმალურ წყაროებში, რომლებიც აღიარებულია სახელმწიფოების მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ.³⁰ აქედან გამომდინარე, საერთაშორისო სამართლის ცნების არსებითი კომპონენტი არის ის ... რომ ის არის კოლექტიურად მოქმედი სახელმწიფოების მიერ შექმნილი სამართალი. ... სხვა სიტყვებით, საერთაშორისო სამართლის შექმნის უფლებამოსილება აქვთ ერთობლივად მოქმედ სახელმწიფოებს. ... წინასწარ არ არის დადგენილი რაიმე შეზღუდვები იმასთან დაკავშირებით, თუ რას არეგულირებს ან უნდა დაარეგულიროს საერთაშორისო სამართალმა. ამას განსაზღვრავენ თვითონ სახელმწიფოები ერთმანეთს შორის კოლექტიურად დადებული შეთანხმებით“³¹

პროფესორ ალექსიძის თანახმად, „... საერთაშორისო სამართალი, ისევე, როგორც შიდასახელმწიფოებრივი, დამოუკიდებელ სამართლებრივ სისტემას წარმოადგენს. მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ ამ ორ სისტემას შორის უფსკრულია და ისინი ერთმანეთისგან იზოლირებულ იურიდიულ ბედნაშენად გვევლინებიან. პირიქით, რაც უფრო ვითარდება და მჭიდროვდება საერთაშორისო ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული და სხვა ურთიერთობანი, სულ უფრო ქმედითი და ძლიერი ხდება ამ ორი სამართლებრივი სისტემის ურთიერთგამომქმედება“³² იმავე აზრს ავითარებს ანდრეა ბიანჩი: „... შიდასახელმწიფოებრივი სამართალი აუცილებელი დანამატია საერთაშორისო სამართლისა, თუ არა მისი დუმილით ნაგულისხმევი პირობა“³³

ენტონი ოსტის თანახმად, „როგორც არ უნდა იყოს კავშირები საერთაშორისო სამართალსა და სამართლის სხვა სისტემებს შორის, ის ცალსახად განსხვავებულია იქიდან გამომდინარე, რომ ის არ არის არცერთი შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემის შედეგი, არა-

²⁹ მარტინ დიქსონ, რობერტ მაკკორქუოდეილ, საერთაშორისო სამართლის კაზუსები და მასალები (Blackstone Print Limited, 1991წ.), 12.

³⁰ რ. მალერსონ, საერთაშორისო სამართლის წყაროები: ახალი ტენდენციები საბჭოთა აზროვნებაში (1989წ.) 83 AJIL 494, გვ. 498-499, იხილეთ ნაშრომში: მარტინ დიქსონ, რობერტ მაკკორქუოდეილ, საერთაშორისო სამართლის კაზუსები და მასალები (Blackstone Print Limited, 1991წ.), 9.

³¹ ბაშაკ ჩალი (რედ), საერთაშორისო სამართალი საერთაშორისო ურთიერთობებისთვის (ოქსფორდი: ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2010წ.), 6-7.

³² ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი (განახლებული და შევსებული გამოცემა), საერთაშორისო სამართლის პროფესორ ქეთევან ხუციშვილის რედაქციით (თბილისი, „იურისტების სამყარო“, 2014წ.), 30.

³³ ანდრეა ბიანჩი, საერთაშორისო სამართლის თეორიები (ოქსფორდი: ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016წ.), 47.

მედ იმ სახელმწიფოებისა (რომელთა რაოდენობა უკვე 190-ზე მეტია), რომლებიც შეადგენენ ჩვენს მსოფლიოს.³⁴

დასკვნა

შეჯამებამდე, სასარგებლო იქნება გავიხსენოთ, რომ ტერმინი „საერთაშორისო სამართალი“ ჩამოაყალიბა ჯერემი ბენტემმა³⁵ და ნუსსბაუმს აქვს საინტერესო კომენტარი ამ ტერმინზე: „ბენტემმა გამოიგონა ტერმინი „საერთაშორისო სამართალი“, როგორც მისი ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული ენობრივი სიახლე, თავის ნაშრომში „შესავალი ბნეობის და კანონმდებლობის პრინციპებში“ (1789წ.). ის სწორედ რომ შესაფერისია, რადგან თავის თავში მოიცავს სხვადასხვა ვარიანტს. ალბათ უფრო ზუსტი იქნებოდა ტერმინი „სახელმწიფოთაშორისი“ ...³⁶

ისევ და ისევ, როგორც ენტონი ოსტი აღნიშნავს, „როდესაც მედია გადავსებულია სტატიებით, სადაც ეჭვქვეშაა დაყენებული სახელმწიფოს ქმედებების კანონიერება, ზოგიერთი შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის იურისტი დაუყოვნებლივ იწყებს, როგორც წესი, კრიტიკული მოსაზრებების გამოთქმას. ისინი ყოველთვის არ ტყუიან, მაგრამ უფრო ხშირად ავლენენ საერთაშორისო სამართლის არასაკმარის ცოდნას და თვლიან, რომ სახელმძღვანელოს ან სხვა (აშკარად მარტივი) დოკუმენტის წაკითხვა, როგორცაა მაგალითად გაეროს წესდება, თავისთავად საკმარისია. ის, რომ სახელმძღვანელო მკაფიოდ საუბრობს რაიმე საკითხზე და საერთაშორისო სამართალს გასაგებად გვთავაზობს, არ ნიშნავს, რომ შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის იურისტი, როგორი განსწავლულიც არ უნდა იყოს ის, ერთ დღეში გახდება საერთაშორისო სამართლის ექსპერტი. თუ როგორ წვალობდნენ და რა სირთულეებს აწყდებოდნენ ლორდთა პალატის მოსამართლეები ... საერთაშორისო სამართლის გამოყენებაზე პინოჩეტის საქმეში, მიუხედავად იმისა, რომ ამ საკითხზე საერთაშორისო სამართლის რამდენიმე ექსპერტს უკვე ჰქონდა თავისი მოსაზრება გამოთქმული, დასტურდება მათი ერთმანეთისგან განსხვავებული მოსაზრებებით“.³⁷

როგორც დიქსონი მოქნილად ამბობს, „საერთაშორისო სამართალი გავლენას ახდენს და პირიქით მასზე გავლენას ახდენენ საერთაშორისო ურთიერთობები, პოლიტიკური შეხედულებები და ურთიერთკავშირები, აგრეთვე თითოეულ სახელმწიფოში ქალებისა და კაცების მიერ იმის გააზრება, რომ ისინი მოიაზრებიან გაეროს წესდებაში მოცემულ

³⁴ ენტონი ოსტი, საერთაშორისო სამართლის სახელმძღვანელო (კემბრიჯი: კემბრიჯის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2007წ.), 2.

³⁵ ინგლისელი ფილოსოფოსი, (1748-1832).

³⁶ ნუსსბაუმ, ერთა სამართლის მოკლე ისტორია (შესწორებული გამოცემა), 136 იხილეთ ნაშრომში: ჯონ პ. გრანტ, ჯ. კრეიგ ბარკერ (რედ.), პერის და გრანტის საერთაშორისო სამართლის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, მეორე გამოცემა (დობს ფერი, ნიუ იორკი: Oceana Publications, Inc., 2004წ.), 251.

³⁷ ენტონი ოსტი, საერთაშორისო სამართლის სახელმძღვანელო (კემბრიჯი: კემბრიჯის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2007წ.), 5.

ფრაზაში: „ჩვენ, გაერთიანებული ერების ხალხები“.³⁸

თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს დებენ და იყენებენ მცირე ერები საქართველოს ჩათვლით, თუ სხვა ქვეყნების მსგავსად საქართველოს შიდა სამართლებრივი სისტემა და პრაქტიკა იზომება საერთაშორისო სამართალში დადგენილი სტანდარტებით, მაშინ საერთაშორისო სამართალი ნამდვილად არსებობს, ის უეჭველად აღიარებულია სამართლად იურისტების მიერ, მათ შორის იმ იურისტების მიერ, რომლებიც ძირითადად შიდასახელმწიფოებრივ სამართალში მოღვაწეობენ, და არის დამოუკიდებელი ყველა შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემისგან.

³⁸ მარტინ დიქსონ, რობერტ მაკკორქუოდილი, საერთაშორისო სამართლის კაზუსები და მასალები (Blackstone Print Limited, 1991წ.), 1.